

لیکدانه‌وی چند پرسیکی پیوه‌ندی‌دار به خالبه‌ندی‌وه (پیناسه، شیکر دنه‌وه و پولینکاری)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۶/۱۲ - تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۰

جه‌عفهر شیخولئیسلامی^۱

پروفیسوری یاریده‌دهر، زانستگای کارلتون، کانادا

په‌خشاش سابر^۲

مامؤستای زمان و ویژه‌ی کوردی، زانستگای سوران، عیراق

کورتیه

هر متن، مخصوصاً متون دانشگاهی، تبلیغی و دولتی، نیاز به علائم نگارشی دارد. آیین نگارش یکی از ویژگی‌های اصلی نوشتاری است که آن را از زبان گفتاری متمایز می‌کند. هنگام گفتار، از ابزار صدا و اشاره استفاده می‌کنیم تا بتوانیم مطابق میل درونی خود، موضوع را به مخاطب برسانیم. این جستار، برای نگارش دانشگاهی و حتی اداری و رسانه‌ای نوشته شده است. علائم نگارشی در نوشته‌های ادبی و هنری مانند شعر و داستان، از آن روی که نگارشی آفرینشگرانه و هنری هستند، آزادتر از دیگر نوشته‌ها به کار می‌رود. از این رو همان گونه که در تحلیل پیش رو نشان داده شده، رعایت دو نکته می‌تواند به یکنواختی استفاده از علائم نگارشی در نوشتار کردی بینجامد و آن اینکه در استفاده از علائم نگارشی نباید تنها زبان شفاهی را لحاظ کرد، بلکه باید دستور زبان را هم دید. در کنار آن، یک جمله می‌تواند از یک واژه یا ده‌ها واژه تشکیل شود و هر جمله‌ای هم با نقطه به پایان می‌رسد. در پایان این نکته روشن شده است که با وجود کوشش فراوان، هنوز نگارش کردی برخوردار از علائم نگارشی یکدستی نیست. افزون بر آن، آیین نگارش در نوشتار کردی مانند دیگر جنبه‌های این زبان، تحت تأثیر زبان همسایگان قرار گرفته که منجر به استفاده‌های متمایز از این علائم شده است. در این جستار، کوشش شده تا ضمن بحث در باب مشکلات سیستم نگارش در نوشتار کردی، تعریف و طبقه‌بندی علائم هم توضیح داده شود.

هەر چه‌شنه نووسینیک، به تابه‌تی نووسینی ئەکادیمی، راگه‌باندن و حکوممی، پیوستی به خالبه‌ندی هه‌یه. له راستیدا، خالبه‌ندی په‌کیک له‌و تابه‌تمه‌ندیه سه‌ره‌کیانه‌ی زمانی نووسینه که له زمانی ناخوارتن جیای ده‌کاته‌وه. کانتیک قسه ده‌کین، که‌لک له زۆر نامراری ده‌نگ و ناماژه وهرده‌گرین، به‌مه‌به‌سته که به شیوه‌ی دلخواز مه‌به‌سته‌که‌مان به‌هرده‌نگ بگه‌پینن. ئەم وتاره بۆ نووسینی ئەکادیمی و تا زاده‌یه‌کیش ئیداری و میدیا ناماده کراوه. خالبه‌ندی نووسینی ئەده‌بی و هونه‌ری وه‌کوو شیعر و رۆمان سه‌ره‌به‌ستی زۆرتریان ئیدایه، چونکه ئەمانه نووسینی داهینه‌رانه و هونه‌ریه. وه‌که له توئینه‌وه‌ی به‌رده‌ستدا ده‌رکه‌وتوو له‌به‌رچاو گرتنی دوو خال ده‌توانی له په‌کده‌ستکردنی خالبه‌ندی له‌ده‌قی نووسراوی کوردی نزیکرمان بکاته‌وه که بریتین له، خالبه‌ندی ناکرئ ئەنیا به‌پنودانی زمانی زاره‌کی بکرئ، به‌لکوو ده‌بی به‌پنودانی ریزمانیش بی. له پال ئەمه‌شدا، رسته‌یه‌ک ده‌کرئ له په‌ک وشه‌یان ده‌یان وشه‌پیکبی و ههر رسته‌یه‌کیش به‌خال کۆتایی پیدئ. له کۆتاییدا ئەوه ده‌رکه‌وتوو که سه‌ره‌پای چه‌ندی هه‌ول و ته‌قه‌لا، ئیستاش ده‌قی نووسراوی کوردی خالبه‌ندی‌ه‌کی تا زاده‌یه‌کیش په‌کده‌ستی نیه. بیجگه له شه‌وش، خالبه‌ندی زمانی نووسینی کوردی، وه‌کوو هه‌موو لایه‌نه‌کانی دیکه‌ی زمانه‌که، که‌وتوو‌ته‌ ژیر کارتی‌که‌ری زمانه‌کانی دراوسن که ره‌نگه به‌شیوه‌ی جیاواز خالبه‌ندی بکه‌ن. له‌م وتاره‌دا هه‌ول دراوه وپرای باس‌یک له‌گرفت و ئالۆزیه‌کانی سیسته‌کی خالبه‌ندی له‌نووسینی کوردیدا، تیشک بخریته سه‌ر پیناسه و پولینه‌ندی‌ه‌کانی.

کلیدواژه‌ها: آیین نگارش، رسم الخط، زبان، نثر، زبان شفاهی، نوشتار.

وشه‌گه‌لی سه‌ره‌کی: خالبه‌ندی، رینوس، زمان، په‌خشاش، زمانی زاره‌کی، ده‌قی نووسراو.

1- jaffer_shehyholislami@carleton.ca (نویسنده مسؤل)

2-pakhshan.hamad@soran.edu.iq

۱- پیشه‌کی

کاتیک قسه ده‌که‌ین، که لک له زۆر ئامرازی ده‌نگ و ئاماژه وه‌رده‌گرین، به‌و مه‌به‌سته که به شیوه‌ی دل‌خواز مه‌به‌سته‌که‌مان به به‌رده‌نگ بگه‌یه‌نین. بۆ نمونه، ده‌توانین ده‌نگمان به‌رز یان نزم بکه‌ینه‌وه، بۆئه‌وه که سه‌رنجی گوینگر بۆ وشه‌یه‌ک یان ده‌رپریتیک رابکیشین. بۆ نیشاندانی پرسیار، ده‌توانین له کۆتایی رسته‌دا تۆنی ده‌نگمان ئه‌وتۆ لیکه‌ین به‌رده‌نگ بزانیته پرسیار ده‌که‌ین. هیندیک جار به‌ حاله‌تی ده‌موچاومان یان ده‌سته‌کانمان ده‌توانین واتایه‌کی دیکه به قسه‌کانمان به‌دین. ئه‌مانه له نووسیندا ناکرین، چونکه زۆربه‌ی کاتان خوینهر له لای ئیمه‌ نییه، نامانینی و، له‌وانه‌یه قه‌تیش ئیمه نه‌بینی. بۆیه، ده‌بی نووسینه‌که‌مان له ریگای ئامرازه‌کانی نووسینه‌وه مه‌به‌ستی ئیمه به خوینهر بگه‌یه‌نی. به‌کیک له‌و ئامرازانه بریتییه له خالبه‌ندی. نووسراوی بی خالبه‌ندی وه‌کوو موسیقای بی نۆته. وه‌ها موسیقایه‌ک، ئه‌گه‌ر بتوانین پیشی بلین موسیقا، یان گوینگری نایته، یان گوینگره‌که‌ی ناتوانیته ئه‌و چیژ و که‌لکه‌ی لیه‌ر بگریته که هونه‌رمه‌نده‌که مه‌به‌ستیه‌تی. هه‌روه‌ها، زمانی نووسین ئالۆزتر له‌ زمانی قسه‌کردنه. کاتیک قسه‌ده‌که‌ین، کاتی ئه‌وه‌مان نییه که رابمیین و بیر له‌ رسته‌ی دریز یان پاراگرافی چر و پر بکه‌ینه‌وه. به‌ ساکاری و به‌ فریز (ده‌سته‌واژه) و رسته‌ی کورت ده‌دوین. به‌لام، کاتیک ده‌نووسین، ده‌رفه‌تی ئه‌مه‌مان هه‌یه که ده‌سته‌واژه، رسته و پاراگرافی دریزتر و ئالۆزتر بنووسین. ئه‌گه‌ر ئه‌مانه به‌ دروستی خالبه‌ندی نه‌کرین، زه‌حمه‌ته که خوینهر به‌ ئاسانی لیمان تیگات.

۲- خالبه‌ندی چیه‌؟

خالبه‌ندی به‌شیکه له‌ زمانی نووسین، که له‌ هه‌ندیک نیشانه و قاعیده پیکهاتوه. به‌ ره‌چاوکردنی هه‌ندیک پتوانه، له‌وانه‌یه ئه‌و نیشانانه له‌ ده‌وری وشه‌کان یان له‌ نیوان وشه‌کان، شارسته‌کان و رسته‌کاندا دابندرین. ئامانجی خالبه‌ندی ئه‌مه‌یه که مه‌به‌ستی نووسراویک پروونتر و باشتر بکات. به‌م جوژه، له‌ لایه‌که‌وه یارمه‌تی نووسه‌ر بدات باشتر ئامانجی خو‌ی پیکیت، له‌ لایه‌کی تریشه‌وه، هاریکاریی خوینهر بکات که ئاسانتر تیگات. نووسراوی بی خالبه‌ندی، یان نووسراوی به‌ خراپی خالبه‌ندی کراو، له‌وانه‌یه سه‌ر له‌ خوینهر بشیوینی، کاتی

بە فیرۆ بدات و ماندووی بکات. بەمجۆرە، نووسەریش هەناسە سارد و رەنج بە خەسار دەمییتەوه. رەنگە لە ئەمانەش گرینگتر ئەمە بیت کە، لەوانە یە زانست و زانیاری بەو جۆرە کە پیوستە بالۆ نەبیتەوه.

۳- نیشانەکانی خالبەندی چین، چۆن، بۆ و کە ی دادەندرین؟

لەم بارەوه دوو بۆچوون هەن. بۆچوونی یە کەم تا پارادە یەکی زۆر لە ژیر کارتیکەریی زمانی ئاخواتنە، بە ئەو واتایە کە نیشانەکانی خالبەندی وه کوو ئالترنەتیف و جیگرەوه دەبینی بۆ پراوہستانی کورت و دریش یان حالەتەکانی دەنگی و هیمایی کە لە کاتی قسەکردندا بە شیوەیەکی ئاسایی کە لکیان لیوہردەگرین. بۆ نموونە، ئەو بۆچوونە دەلیت کە کاتی لە خویندەنەوه دا پشوو دەدەین، کۆما یان فاریزە دادەنن (بروانە دزیی، ۲۰۱۰؛ یان، عومەر، ۲۰۱۰: ۱۵۷). ئەم بۆچوونە کۆنە و ئیستا لە زمانە مۆدێرنەکاندا، وه کوو ئینگلیزی، رەچاوا ناگریت، چونکە دوو شت لە بەرچاوا ناگریت؛ یە کەم، هەموو خوینەران بە یە ک شیوە دەقیک ناخویننەوه. واتە، نووسەرەکان و خوینەرەکان لە یە ک شوینی تیکست پشوو نادەن یان پاناوہستن. دوو، خوینەران بە گشتی بە دەنگی بەرز (یان بە دەنگ) نووسراوہ کە ناخویننەوه. زۆربە ی کاتان خویندەنەوه بەبێدەنگی دەگریت. سی، ئیمە نازانین خوینەر، یان تەنانەت نووسەر، لە کاتی نووسین یان خویندەنەوه ی دەقیکدا، لە کوو و چەندە پشوو دەدەن. زۆربە ی کاتان نووسەر و خوینەر لە پەنا یە کتر نابن کاتی تیکستی ک دەخویندەن. هەروہا، پراوہستان، پشوودان و هتد دەستەواژە ی زمانی قسەکردن و ناتوانن پیناسە ی خالبەندی، کە بە شیکە لە زمانی نووسین، بکەن.

ئە گەر بە پیودانی زمانی ئاخواتن خالبەندی بکەین، لە ئەو سەرگەردانی و پاشاگەردانییە دا دەمیینەوه کە نووسینی کوردی دەمی کە تووشی هاتووه: هەرکەس بە مەیلی خووی ئەسپی خووی لینگ دەدا. بۆیە خەلیل جاف (۲۰۱۱) دەنووسی: «خالبەندی یاسا و دەستووریکی نووسراوی نییە لە بە کارهینان و نوێکردنەویدا... لەوانە ی ئە گەر دەقیکی نووسراو دابەش بکری بە سەر دە کەسدا، تا خالبەندی بۆ دابنن، بە دلنیا یەوه هەر یە کە یان بە جۆریکی جیاواز کارە کە جیہ جی دەکەن»^(۱) (ل. ۱۲). ئەو باریە راست دەکا؛ هەر ئەم سەرلێشیواویە ئیمە ی هاندا کە ئەم نامیلکە یە ئامادە بکەین. بەو هیوا یە کە ئەم هەنگاوه یارمەتی یە ک بی

بۆ ئه وهی که خالبه ندی له ده قی نووسراوی کوردیدا په کده ست بکری. له زمانیکی وه کوو ئینگلیزیدا، خالبه ندی تا راده په کی په کجار زور ستاندارد و په کده سته (هه لبه ت نه ک سه داسه د). به لام، چوَن توانیوانه ئه مه بکه ن؟ ئه وان بۆ چوونی دووه مه میان په چاو کردووه.

بۆ چوونی دووه مه زورتر به پی پی رژمان و گوتاری ده ق خالبه ندی ده کات. بۆ نمونه، ئه م بۆ چوونه ده لیت: له کو تایی رسته دا خال دابندریت. واته، نالی که له کاتی پشودان یان راوه ستان، به لکو و له کو تایی رسته، واته توخمیکی رژمانیدا، خال دابندریت. له راستیدا، زوریک له نامیلکه کوردیه کان که باس له خالبه ندی ده کهن هه ر ئاواش پیناسه بۆ «خال» ده کهن؛ به لام هه ر ئه و تیکستانه خو یان، له دوا ی رسته، کو ما یان فاریزه داده نین. به رای ئیمه باشترین شیوه ی خالبه ندی ئه مه یه که به پی پی رژمان و گوتاری ده ق بکری ت و، له هه مان کاتیشدا، له شوینی پنیوست له شیوازی به کم که لک وه ر بگری ت، بۆ ئه وه که خویندنه وه ی ده قیک بۆ خوینهر ئاسانتر و کاریگه رتر بکات. له پاشماوه ی ئه م نامیلکه یه دا، ئیمه نیشان ده ده ین که خالبه ندیه کی ئه وتۆ ده بی چوَن بیت.

۴- گرنگترین نیشانه کانی خالبه ندی

۴-۱- خال^۱ (.)، النقطه

الف) له کو تایی هه موو رسته کاندایا، جگه له رسته ی پرسیا ری و سه رسام، داده ندری.

● راست: خالبه ندی تاییه تمه ندیه کی هه ره گرینگی زمانی نووسینه. پنیوسته ره چاوی بکه یین.

● هه له: خالبه ندی تاییه تمه ندیه کی هه ره گرینگی زمانی نووسینه، پنیوسته ره چاوی بکه یین.

● راست: خالبه ندی تاییه تمه ندیه کی هه ره گرینگی زمانی نووسینه و پنیوسته ره چاوی بکه یین.

ب) له نیوان پیته کور تکراره کاندایا یان دوا ی نیشانه ی کور تکه ره وه به کار دی ت.

• سالي ۲۰۱۳ي ز.

• مه لاي جزيري ل ساللا ۹۷۰ي مشه ختي به رامبه ر ۱۵۶۷ - ۱۵۶۸

ز. هاتي به دنيايي.

• پ.د. محه مه د مه عرووف

۴-۲- بؤر (ا)، کؤما، ويرگول، فاريزه

شوينه کاني که لک وه رگرتن:

(الف) له نيوان چه شن و جؤر و پارچه کاني شتيک يان واتايه کدا:

• تاخاوتن سي به شه: ناو، کار و ئامراز. (سه رنج: له نيوان

وشه ي کؤتايي و وشه ي پيشيدا «و» ي لکينه ر داده نيئن.)

• هؤميئر، دانتي، فيرده وسي و ئه حمه دي خاني له داستانيئزه

به ناو بانگه کاني جيهانن. (سه رنج: «و» ته نيا بهر له وشه ي کؤتايي

ديت.)

(ب) له دواي بانگکراو (له رسته ي ئه مريدا):

• ئه ي قوتايان، تيئکوشن! (بؤ راست بووني ئه مه، ده تواني

ده سته واژه ي دووه م له گه ل يه که م جيگؤرکي پيئکه ي: تيئکوشن،

ئه ي قوتايان! رسته که هه مان واتاي هه يه و له باري ريزمانيشه وه

راسته). نمونونه يه کي ديکه: چاوه که م، ئاگاداري خؤت به! بروانه

جياوازيي ئه م رسته يه له گه ل ئه ميان: چاوه که م تويت!، واته،

تؤ چاوي مني. ليئه پيويست به بؤر ناکات. به لام، ليئه بؤر

پيويسته: چاوه که م، تويت؟

(ج) کاتي وشه يه ک يان ده سته واژه يه ک وه ک جيگروه وه

له ناو رسته يان ده سته واژه يه کي تر، به تايهت بؤ

روونکردنه وه، داده ندريئت:

• گؤران، شاعيري هاوچه رخ، شيعري «گه شتي قهره داغ» ي

نووسيوه.

(ه) له نيوان ده سته واژه ي مهرج و وه لامي مهرجا:

• ئه گهر بتهه وي له ئيشيک سه ر بکه وي، ده بي پيداويستييه کاني

ئیشه که ت ئاماده بکه ی. (سه رنج: بۆ زانیسی دروستیی ئهم خالبه ندییه، ده بی بتوانی به دوو به شی رسته که جیگۆرکی بکه ی به بی ئه وه که واتاکه ی بگۆردریت یان ریزمان تیکبجیت: ده بی پیداو یستیه کانی ئیشه که ت ئاماده بکه ی، ئه گهر بتهه ویت له ئیشیک (یان تیدا) سه ربکه وی.

● ئه گهر گۆل نی، درکیش مه به.

(ز) له کاتی سویند خواردن:

● به خوا، ههر ده بی بئیه لام.

(ح) له نیوان شارسته و پارسته یه ک که له رووی واتاوه پیوه ندیی نزیکیان به یه که وه هه یه:

● کتیبیکم خوینده وه، که به دوور و درئیری باسی ریزمانی کوردی ده کات.

(ط) له دوای ئامرازی وه لامدانه وه ی به لئ و نه خیر:

● به لئ، ده چم بۆ پیشانگه ی نیوده وله تی کتیب.

● نه خیر، من نایه م.

(ی) بۆ لکانندی دوو رستیه ی سه ره خۆ به یارمه تی ئامرازیکی لکاندن وه کوو به لام، و، یان، چونکه، بۆیه، هتد.

● نه رمین پشوویه کی له ئیشه که ی دا، چونکه نانی به یانی نه خواردبوو.

● زاره کوردیه کان زۆر زه نگین، به لام هه ندیکیان خه ریکن بفه وتین.

(ک) بۆ جیاکردنه وه ی به شیک له رسته که له لایه نی واتاوه ده ورئیکی به نه ره تیسی نییه. هه رچه ند نه بوونی ئه وه به شه ره نگه شتیک له واتای رسته که که م بکاته وه، له راستیدا نه واتای سه ره کی ده گۆریت، نه ریزمانی رسته که ش تیکده دا. ئه وه به شه ی ده که ویتسه نیوان دوو بۆر به شیک له رسته که شه رح ده دا یان شیده کاته وه:

● تو یۆ تاکه ی خه بات، کامیریه کی سپی، پیویستی به تایه ی نویه.

(سه رنج: لیره، ئه گهر ئیمه «کامیریه کی سپی» هه لبرگین، پاشماوه که

به ته نیا رسته یه کی ته واوه و هه یچ گرفتیک ریزمانی نییه: «تو یۆ تاکه ی

خه بات پیویستی به تایه ی نویه.»

● شه قلاوه، هاوینه هه وارئیکی له میژینه، نزیک شاری هه ولیره. (لیره ش

هەر ئاوايه: شه قلاوا نزيك شاری ههولپیره. هه مان پرسته ده کړی به ئەم شیوه یه ش بنوو سړی: هاوینه هه وار یکی له میژینه، شه قلاوا، نزيك شاری ههولپیره. یان، شه قلاوا هاوینه هه وار یکی له میژینه یه و نزيك شاری ههولپیره.)

(ل) له دواي یه که م دهسته واژه و پرستيله کان،:

● بۆ فیربوون له فیرگه، پیویسته ماندووینه ناسانه بخوینی.

● چونکه باران دهباری، نهرمین چه تر یکی سووری هه لگرت.

● له دواي دهوام، په خشان چوو بۆ سهردانی نهکی.

سهرنج: له هه رکامی ئەم سی نمونوه یه، ده توانین دوو به شی پرسته که، واته بهر له بۆر و دواي بۆر، جیگۆرکی پیبکه یان: پیویسته ماندووینه ناسانه بخوینی، بۆ وه رگرتی نهری باش؛ نهرمین چه تر یکی سووری هه لگرت، چونکه باران دهباری؛ په خشان چوو بۆ سهردانی نهکی، له دواي دهوام.

(م) له دواي ئامرازه کانی گواستنه وه (و پیوه ندی (له گه ل ئەمه شدا، هه رچهند، بۆ نمونه، له وانه، له کۆتاییدا، له سهره تا دا، به مجۆره، هتد):

● هه موو بواره زانستییه کان به ش و کهرتی جۆراو جۆریان هه یه. بۆ

نمونه، فۆنۆلۆجی یه کتیک له به شه گرینگه کانی زمانناسیه.

● به مجۆره، مه م و زین ئەقینداری یه کتر بوون.

(ن) له نیوان ئەو پرسته ته وانه کراوانه ی که پیکه وه پرسته یه کی ته و او پیکده هینن:

● گۆل بۆ بۆن کردن، نه ک بۆ هه لپرووزاندن.

۴-۳- هه له ی باو له کاتی که لک وه رگرتن له بۆر

(الف) باوترین و گه و ره ترین هه له ئەوه یه که له باتی خال (.)، یان نیشانه کانی دیکه ی خالبه ندی، بۆر (ه) دابندری:

● هه له: پۆله کانم، درۆکردن ره و شتیکی ناشیرینه، ئەنجامی زۆر خراپه

با ئەم چیرۆکه تان له سهر خراپی درۆکردن بۆ شه گتیرم: ... (خویندنه وه ی

کوردی، پۆلی سیی بنه رته ی، وه زاره تی په روه ده، سالی؟، ل؟).

- **پَراست:** «پۆلّه کانم، درۆکردن ره وشتیکی ناشیرینه. ئەنجامی زۆر خراپه. با ئەم چیرۆکه تان له سه‌ر خرابی درۆکردن بۆه گێرم: ...».
- **پَراست:** « پۆلّه کانم، درۆکردن ره وشتیکی ناشیرینه و ئەنجامی زۆر خراپه. با ئەم چیرۆکه تان له سه‌ر خرابی درۆکردن بۆه گێرم: ...»
- **هه‌له:** ئەوانه‌ی هیچ کات کتیییکیشیان نه‌نووسیه، زمانی زگماکی خۆیان باش ده‌زانن، له‌وانه‌یه‌ ئه‌و که‌سانه‌ نه‌توانن به‌ شیوه‌یه‌کی ئەکادیمی، بنووسن، ئەگه‌ر بیان‌هه‌وئ ببن به‌ نووسه‌ر، ده‌بی به‌رده‌وام بنووسن، باش نووسین به‌ زۆر نووسین دێته‌ ئاراهه‌، ...
- **پَراست:** ئەوانه‌ی هیچ کات کتیییکیشیان نه‌نووسیه، زمانی زگماکی خۆیان باش ده‌زانن. به‌لام ره‌نگه‌ ئه‌و که‌سانه‌ نه‌توانن به‌ شیوه‌یه‌کی ئەکادیمی بنووسن. ئەگه‌ر ئەوانه‌ بیان‌هه‌وئ ببن به‌ نووسه‌ر، ده‌بی به‌رده‌وام بنووسن؛ باش نووسین به‌ زۆر نووسین دێته‌ ئاراهه‌...
- (ب) هه‌له‌یه‌کی دیکه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ له‌ نێوان ناو و کار دا بۆر دابندریت، جا ناوه‌که‌ کورت بێت یان درێژ:
- **پَراست:** ئه‌و مندالانه‌ی ناچنه‌ فیرگه‌، له‌وانه‌یه‌ قه‌ت فیری خویندن و نووسینه‌وه‌ نه‌بن.
- **هه‌له:** ئه‌و مندالانه‌ی ناچنه‌ فیرگه‌ له‌وانه‌یه‌ قه‌ت فیری خویندن و نووسینه‌وه‌ نه‌بن.
- **پَراست:** ئه‌و مندالانه‌ له‌وانه‌یه‌ قه‌ت فیری خویندن و نووسین نه‌بن.
- **هه‌له:** ئه‌و مندالانه‌، له‌وانه‌یه‌ قه‌ت فیری خویندن و نووسین نه‌بن.
- (ج) هه‌له‌یه‌کی دیکه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ له‌ نێوان کار و به‌رکاردا بۆر دابندری:
- **هه‌له:** مامۆستا زۆر به‌ په‌له‌ بوو، هه‌موو تاقیکارییه‌کان بداته‌وه‌، به‌ ئه‌و خویندکارانه‌ی چاوه‌پێ بوون.
- **پَراست:** مامۆستا زۆر به‌ په‌له‌ بوو هه‌موو تاقیکارییه‌کان بداته‌وه‌ به‌ ئه‌و خویندکارانه‌ی چاوه‌پێ بوون.
- (د) هه‌له‌ی دیکه‌ی که‌لک وه‌رگرتن له‌ بۆر ئه‌وه‌یه‌ که‌ به‌ بی ئه‌وه‌ی پێویست بێت هه‌ندیک به‌شی رسته‌ی پی له‌ یه‌کتر جیا بکریته‌وه‌:
- **هه‌له:** هه‌ر مندالێک بۆی هه‌یه‌، زۆرت‌ر له‌ یه‌ک زمان فیر بێت.
- **پَراست:** هه‌ر مندالێک بۆی هه‌یه‌ زۆرت‌ر له‌ یه‌ک زمان فیر بێت.

● **ہہلہ:** ہہر مندالٹیک، کچج بی یان کور بوی ہہیہ، زورتر لہ یہک زمان
فیر بیت .

● **راست:** ہہر مندالٹیک، کچج بی یان کور، بوی ہہیہ زورتر لہ
یہک زمان فیر بیت . (سہرنج بدہ کہ لیرہدا «کچج بی یان کور» دہکری
ہہلگیردری، بہ بی ٹہوہ کہ واتای سہرہکی یان ریزمانی رستہکہ کورتی
بہینی: ہہر مندالٹیک بوی ہہیہ زورتر لہ یہک زمان فیر بی . ٹہمہش
رستہیہکی تہواوہ .)

۴-۴- دوو خال^۱ (:), نقتان

(الف) لہ دواى ٹہو کارانہی بۆ واتای گوتن بہکار دہہیندرین (لہ
پیش کہوانہی گوتہ یان گیرانہوہ دا):

● **مامؤستاکہ مان گوتی:** «ئیشی ٹہمرو مہخہ سبہینی» .

● **دیکارت دہلی:** «بیر دہکہمہوہ، کہواتہ ہہم» .

● **یان، دیکارت دہلی،** «بیر دہکہمہوہ، کہواتہ ہہم» . (ٹہمہ لہ

ٹینگلیزیدا زورتر باوہ).

(ب) لہ کاتی ژماردنی بہشہ پیکہینہرہکانی شتیک یان لہ نیوان
شتیک و بہش و جۆرہکانیدا، لہ بری وشہگہلی وہکوو کہ بریتین
لہ، لہوانہ، بۆ نمونہ و ہتد دیت:

● **راست:** ہاورپی دوو جۆرہ: ہاورپی خوشی و ہاورپی تہنگانہ .

● **ہہلہ:** ہاورپی دوو جۆرہ، کہ بریتین لہ: ہاورپی خوشی و ہاورپی

تہنگانہ .

● **راست:** ہاورپی دوو جۆرہ، کہ بریتین لہ ہاورپی خوشی و ہاورپی

تہنگانہ .

(ج) لہ پیش ٹہو نمونانہی کہ بۆ پروونکردنہوہی دہستوریک یان
دہرپریتیک دہہیندرین، لہ بری دہستہواژہی وہکوو کہ بریتین لہ:

● **دوو کہس تیر نابن:** زانستپہروہر و پوولپہرست .

(د) لہ دواى ٹہو وشانہی دہمانہوی مانایان لیکبہینہوہ:

● **جادوو:** تہلیسم، زاربہست .

نیشانه بۆ قسه گیرانه‌وه که لک وهرده‌گرین، بۆ نمونه: هئیمن موکریانی ده‌لئیت: «ئوهین مایه‌ی ژیان و بوون و مانه / ئه‌وهین رایگرتوووه ده‌وری زه‌مانه».

۴-۶- نیشانه‌ی پرسیار^۱ (؟)، علامه‌ الاستفهام

(الف) له کۆتایی هه‌موو رسته‌یه‌کی پرسیاردا به‌کار ده‌هێنریت:

- ئایا به‌شداری پیشانگه‌ی نێوده‌وله‌تی کتیب ده‌که‌ی؟
- هه‌له: له (ئاشتی) م پرسى که ئایا به‌شداری پیشانگه‌ی نێوده‌وله‌تی کتیب ده‌کا؟

• ئەمه هه‌له‌یه. هه‌رچهند به‌شیکى ئەم رسته‌یه باسى ئەوه ده‌کا که پرسیارێک له ئاشتی کراوه، به‌لام هه‌موو رسته‌که پرسیار نییه. که‌وابوو، نیشانه‌ی پرسیار لێره پێویست ناکا. هه‌موو رسته‌که خه‌به‌رییه.

(ب) بۆ ده‌رخستنی گومان و دلنیا‌نه‌بوون له شتیک:

- نالی له‌ سالی ۱۷۹۷ (؟) له‌ دایک بووه. (واته، لێره دلنیا نین که نالی به‌راستی له‌ ئەو ساله‌دا له‌دایک بووبیت).

۴-۷- نیشانه‌ی سه‌رسورمان^۲ (!)، علامه‌ التعجب

(الف) له کۆتایی رسته‌ی سه‌رسورمان یان سه‌رسامیدا:

- رۆژگارێکی سه‌یره گۆلم!
 - (ب) له‌ دوای هاوارکردن (دوای ده‌ربڕینی ناخۆشی):
 - ئای، چیم به‌خۆکرد!
 - (ج) له‌ دوای ده‌ربڕینی خۆشی:
 - وه‌ی وه‌ی، چهند جوانه!
 - (د) له‌ دوای پارانه‌وه:
 - خودایه، ره‌حمان پێ بکه!
- (هه‌) له‌ دوای خیتاب کردن یان بانگ کردنی که‌سێک:
- وه‌ره‌ ئیره!
- (و) کاتی دانی هه‌والێک یان راگه‌یانندی مه‌ترسییه‌ک:

1 . Question mark

2 . Exclamation mark

• ئاگر! ئاگر!

۴-۸- ته قه‌لی کورت^۱ (-)، شارحه

الف) کاتیک که دوو وشه پیکه‌وه دوو پرووی جیاوازی یه‌ک مه‌به‌ست ده‌ریخه‌ن. زۆریه‌ی کاتان، ئەو دوو یان سێ و شانه، سه‌ره‌خۆ ده‌نووسرین:

• زانسته کۆمه‌لا یه‌تی - مرۆییه‌کان به‌شینیکی گرینگی په‌روه‌رده‌ن.

• ده‌وله‌ت-نه‌ته‌وه مؤدیرنه‌کان بۆ یه‌که‌مجار له‌ئه‌ورووپا و ئه‌مریکا

دامه‌زران.

ب) به‌مانای (هه‌تا) و (بۆ) و (تاکوو) و به‌مه‌به‌ستی پێشاناندانی مه‌ودای شوێنکات به‌کاردی:

• ئازادبوونی که‌رکووک هێلی هاتوچۆی هه‌ولیر-سلیمانی جاریکی تر

پیکه‌وه به‌سته‌وه.

• ته‌مه‌ن ۱۳-۱۷ سآله‌کانیش له‌وانه‌یه‌هه‌ز له‌به‌یت و چه‌یران بکه‌ن.

ج) له‌نیوان ژماره‌ و شته ژمێردراوه‌کان:

• ئیش کردنی ریک ده‌بیته‌هۆی:

-ته‌ندروستی

-ده‌ستکه‌وتی باش

-ئاسوده‌یی مێشک

د) جیاکردنه‌وه‌ی قسه‌کانی دوو قسه‌که‌ر، له‌نیوان کاراکته‌ری چیرۆک یان شانۆنامه، له‌سه‌ره‌تای پرسته و سه‌ری دپه‌روه‌ له‌جیاتی ناوی قسه‌که‌ر:

• - به‌سێ مه‌رج له‌گه‌لتدا کار ده‌که‌م.

- ئەو سێ مه‌رجانه‌ چین؟

- دره‌نگ مه‌یه، زوو مه‌رۆ و به‌پلان ئیش بکه‌.

...

۴-۹- ته‌قه‌لی درێژ^۲ (--)

1 . Hyphen

2 . Dashes

الف) هه مان ئیشی که وانهی گه وره ده کا بۆ زیاد کردنی ئاگاداری:
 • خویندکاری زمانناسی پیویسته هه موو بابته
 سه ره که کانی زمانناسی-ده نگناسی، وشه ناسی، واتاناسی و
 ریزمان-بخوینتیت.

۴-۱۰- جووتکه وانهی گه وره^۱ ()، الاقواس

ب) خستنه پرووی وشه یان دهسته واژه به کی پراقه که ر که
 له وانیه واتای زۆرتر به وشه ی بهر له دوو که وانه که
 به خشی یان نمونه ی بۆ به دهسته وه بدات:
 • ئیمه هیشتا زمانی فه رمی (ره سمی) مان نییه.
 • شاری هه ولیر (ئه ربائیلۆ، ئه ربیل) به قه لاکه ی ده ناسریتته وه.
 • به ره مه که کانی هه ژار موکریانی ده کرین به سی گرووپه وه:
 به ره مه می شیعی (بۆ کوردستان)، به ره مه می په خشان (چیشتی
 معجیور) و به ره مه می وه رگیران (شه ره فنا مه).
 سه رنج: له ئه و نمونه دا، جووتکه وانه بۆ ئه وه ده کار نه کرا وه
 که به ره مه که کان دیاری بکرین. له شوینیکی دیکه ی ئه م وتاره دا،
 ئیمه پیشنیارمان کردوه که ناوی کتیب و سه ردیری وتار به
 شیوه ی تر دیاری بکریت.
 ج) بۆ دیاری کردنی سه رچاوه یه ک له ناو ده قینکدا:
 • (مه عرووف، ۲۰۰۸: ۱۵)

د) خستنه پرووی رسته ی لابه لا:

• هه ولیر (ئاوه دانیه که ی به رده وام بیت) گه وره ترین شاره له
 باشووری کوردستان.

سه رنج: هه ندیک که س جووتکه وانه بۆ دیاری کردنی سأل، یان
 زه ق کردنه وه ی وشه گه لیک به کار دیتیت. ئه مه ش یه کینکی دیکه له
 ئه و نمونه یه که سه رلینشیواوی ده خو لقتینی. ئه گه ر بیره سأل
 بکه ویتته ناو رسته یه ک، پیویست ناکا که بخریتته ناو جووتکه وانه.
 ئه مه هیه چ یارمه تیه کی خوینه ر نادا، به لکوو سه رلینشیواویش ساز

ده‌کا. نمونه: سالی ۱۹۷۰ به‌یادنامه‌ی ۱۱ی ئازار راگه‌به‌ندرا.

۴-۱۱- نیشانه‌ی گپرانه‌وه، جووت‌که‌وانه‌ی بچووک («)، نقل قول

الف) له ده‌ووری گوته‌یه‌ک، جا چ کورت بی‌یان دریژ، که راسته‌وخۆ له که‌سپکه‌وه یان سه‌رچاوه‌یه‌که‌وه وه‌ربگیردری:

• فینگنشتاین ده‌لی: «سنووری زمانه‌که‌م سنووری بیرکردنه‌وه‌مه.»

• هینمن ده‌لی: «ئه‌وی سه‌ربه‌رزه‌له‌م وئیرانه‌دا تووشی خه‌م و

ده‌رده/چپای سه‌رکه‌ش ببینه‌قەت سه‌ری بی‌هه‌ور و ته‌م نابی.»

ب) له ده‌ووری وشه‌یان ده‌سته‌واژه‌یه‌ک که‌نوسه‌ر بیهه‌وی خۆی

لی بیخواه‌ن بکا:

• به‌پنی هه‌ندی‌یک بۆچوون، کۆمه‌لگه‌ی کورده‌واری «سته‌م»‌ی

له‌پیاوان کردووه. (لیره‌دا، نوسه‌ر نایه‌ه‌وی له‌گه‌ل ئه‌و بۆچوونه

بی‌که‌ده‌لی پیاو سه‌ته‌می لی‌کراوه؛ یان، ده‌یهه‌وی له‌ئاست

ئه‌م بۆچوونه‌خۆی بینایه‌ن پیشان بدات.)

هه‌له‌یه‌کی باو: هه‌ندی‌یک جار بۆ زه‌ق کردنه‌وه‌ی وشه‌یان

ده‌رپرتیک ئه‌و نیشانه‌ی گپرانه‌وه‌یه‌به‌کار ده‌هیندریت: «لیبوردووی»

به‌ردی بناغه‌ی ژیانیکی پرله‌ئاشتییه. لیره، خوینەر مافی خۆیه‌تی که

پیبوایت ئه‌م وشه‌یه‌له‌که‌سیکی تر وه‌رگیراوه. که‌چی وانیه، به‌لکوو

مه‌به‌ست ئه‌مه‌یه‌که‌ وشه‌که‌زه‌ق بکرتیه‌وه. له‌زۆربه‌ی زمانه‌کانی

دیکه، بۆ ئه‌و مه‌به‌سته، یان وشه‌که‌ره‌ش ده‌کریت. (لیبوردووی)،

یان خوار ده‌کریت (لیبوردووی)، یان هینلیکی له‌ژیره‌وه‌داده‌ندریت

(لیبوردووی).

۴-۱۲- که‌وانه‌ی گۆشه‌دار^۲ []

الف) له‌کاتی گپرانه‌وه‌له‌ده‌قیکه‌وه، کاتی ده‌مانه‌ه‌وی ساغکردنه‌وه

یان پروونکردنه‌وه‌یه‌ک له‌ده‌قه‌گپردراوه‌که‌زیاد بکه‌ین:

• نوسه‌ر ده‌لی: «[گۆران] دا‌هینه‌ری شیعری نو‌یی کوردیه.»

سه‌رنج بده‌ن که‌له‌ده‌قی سه‌ره‌کید، نوسه‌ر پیشتر ئاماژه‌ی

1 . Quotation marks

2 . Square brackets

به گۆران کردووه و، له ئەم رسته یه دا ته نیا به «ئهو» ئاماژهی
پێدهکا. به لام، ئیمه، چونکه هه ر ئه و رسته ده گێرینهوه، ناچارین
به خوینهر بلیین، مه به ست له «ئهو»، «گۆران»ه. به لام، به ئه و
کهوانه ی گۆشه دارانه، به خوینهریش ده لێین که ئیمه «گۆران»مان
زیاد کردووه.

ب) کاتیک وه رگێر بیهه وی یا به پتووستی بزانی رسته یه ک بۆ
ده قیک زیاد بکا. له و حاله ته دا، وشه یان رسته که ده خاته نیو
کهوانه ی گه و ره وه، هه ر له ناو ده قه که دا:

● پروانه نمونه ی سه روو.

ج) کاره کانی نواندن له شانۆدا:

● کامهران [به مۆنیسه وه]: ها ... زۆر له خۆت رازیت!

۱۳-۴- سی خال (...)، علامه الحذف

الف) بۆ پێشاندانی وشه و رسته ی سپردراوه و به رده وام:

● هه و آل چه ند جۆریکه: هه و آلی سیاسی، هونه ری، وه رزشی، ...

ب) بۆ پێشاندانی قسه ی ته و او نه کراو:

● من ... من ... بیوره ناتوانم.

ج) بۆ پێشاندانی درێژکردنه وه ی قسه:

● پروانه ئه و بانه! ئه ... ها روو خا.

د) کاتیک به شیک له ده قیک به ناته و او ی ده گێرینه وه، له بهر ئه وه ی
بۆمان ناخویندریته وه، یان زۆر درێژه و نامانه وی هه مووی بگێرینه وه،
یان، له بهر هه ر هۆیه کی دیکه، ده مانهه ویت هه ندیکی بقرتینین:

● «کوردی له لانی که م سێ» دیاله کتی جوگرافیایی «پیکهاتووه،

که زۆر جار به پتی هه لکه وتیان له باکوور، ناوه راست و باشووری
کوردستان ناویان دینن. بهر له سه ره له دانی ناسیۆنالیزی کوردی
له سه ده ی بیسته م، جیاوازی جوگرافیایی له کوردیدا کیشه یه ک
نه بسوو... به لام، کاتی ده وله تی عیراق ... دامه زرا، جیاوازی
دیاله کت بسوو به گۆره پانی مملانی...» (حه سه نپوور، ۲۰۱۲: ۵۰).

ئەو سەن خالانە پەنگە جیگری یەک وشە یان چەند پستەیی
قرتیندراو بن.

هه) ئەو دەستەواژە و وشانەیی که پەنگە تەبوو/تابۆ بن و کۆمەلگا
پینگە بە پاشکاوی درکاندنیان نەدا:
• «پیر که کۆخی و ...، دووره له مردن هیشتا».

۱۴-۴- خەتی لارا^{۱)}

الف) بۆ جیاکردنەوهی رۆژ، مانگ، سالی:
• ئەمڕۆ ۲/۴/۲۰۱۳ یە.

ب) بۆ جیاکردنەوهی بڕگە یان نیوہ بەیتەکانی شیعریک، کاتی
بمانههوی له دێرپیک دا چەند میسرع یان بڕگە بنووسین:
• پاییز/ پاییز/ بووکی پرچ زەرد/

ج) له نیوان دوو وشەیی هاوڕینووس یان هاوواتا:
• بەرگ دوورین/بەرگ دروون؛ جوان/جندی

د) بۆ جیا کردنەوهی ژمارەیی بەرگی کتیب له ژمارەیی لاپەرەکانی:
• هینم، ۲۰۱۵: ۲/۱۱۵.

هه) بۆ جیا کردنەوهی فۆنەتیکی وشە له فەرہەنگدا:
• هاوار /hawar/.

۱۵-۴- ئەستێرە^{۲)} (*)

هەندیک جار لە سەر وشەییەکی دادەندریت که له پەراوێزدا پروون
دەکریتەوه. هەلبەت کاتی ژمارەیی ئەم وشانە زۆر دەبن، بە ژمارە
نیشانە دەکرین. هەندیک جاریش ئەستێرە وه کوو نیشانەیی دەستپیکردنی
بابەتیکی تازه دەکار دەکردیت.

۱۶-۴- دووبارە^{۳)} یا یە کسانەیی لارا^{۱)}

الف) نیشانەیی بۆ پستە و وشەگەلی لیکچوو:

1 . Slash
2 . Star
3 . Double forward slash

● جوان // چە لە نگ // شە پال // ارنەد // جندی

ب) نیشانە ی جیا کردنەوه لە هەندی شوینی وە ک فەرەهەنگدا، بە
تایبەت لە سەرفی چاوەگەکاندا:

● هاتن // هاتم؛ هاتی؛ هات //

۴-۱۷- یە کسانە (=)

بۆ پیشاندانی یە کسانێ لە نێوان دوو بابەتدا:

● دەستی ماندوو لە سەر سکی تیرە = ئەوهی بە رەنجی شانی

خۆی دەژی، بە برسییەتی سەر نانیتهوه.

۵- ئەنجام

لە کۆتاییدا، بە پێویست دەزانین کە ئاماژە بە چەند خالی گرینگ بکەین:
یە کەم، ئەم بەرەهەمە بۆ نووسینی ئەکادیمی و تا پراوەیە کیش ئیداری و میدیا
ئامادە کراوە. خالبەندی نووسینی ئەدەبی و هونەری وە کوو شیعر و پۆمان
سەر بەستی زۆرتریان تێدا یە، چونکە ئەمانە نووسینی داھینەرانە و هونەری.
ئەمانە زۆر جار بۆ ئەوه نانووسرین کە ئاگاداری زەق و راستە قینە بدەن بە
خوێنەر، بە لکوو بۆ ورووژاندنی بیر و هزر دەنووسرین. بە لام، نووسینی
ئەکادیمی، زانستی، بازرگانی، میدیایی و هتد بۆ پیشکەش کردنی ئاگادارییە.
هەندیک لەو ئاگادارییانە زۆر هەستیارن و ئەگەر بە خالبەندی وردەوه
نەنووسرین، لەوانە یە تیگە یشتنی بە هەلە و خراب بخولقینن.

دوو هەم، لە بەرچاوە گرتنی دوو خال دەتوانی لە یە کدەست کردنی خالبەندی
لە دەقی نووسراوی کوردی نزیکترمان بکاتەوه: (۱) خالبەندی ناکرێ تەنیا بە
پێودانی زمانی زاڕەکی بکری، بە لکوو دەبی بە پێودانی ریزمانیش بی. (۲)
رستە یە ک دە کری لە یە ک وشە یان دە یان وشە پیکبی. هەر رستە یە کیش بە
خال کۆتایی پیدی. کە وابوو، چونکە زۆر بە ی کاتان، بە تایبەتی لە نووسینی
ئەکادیمیادا، چەندی رستە پاراگرافیک پیکدەهینن، پاراگرافیک دەبی زۆر تر
لە یە ک خالی تیدا بی. بۆ؟ جگە لە هەندیک نامە ی ئیداری و دەنگوباسی
رۆژنامەکان، زۆر کەم واهە یە کە پاراگرافیک تەنیا لە یە ک رستە پیکهاتبی.
لە نووسینی ئەکادیمیادا، ئەمە هەر زۆر زۆر دەگمەنە. لە ئەم سالانە ی دوا ییدا،

بۆ زۆر نووسەر و وهرگێپری کورد، به داخه وه، ئاوا بووه ته باو که پرسته کانی پاراگرافیک ته نیا به بۆر له به کتر جیا بکه نه وه و ته نیا به ک خال له کوتایی پاراگراف دا بندری. به واتایه کی تر، ئەمه بووه ته هوی هوی که له نووسنیه کانی ئەو به پێزانهدا، جیاوازییه ک له نیوان پرسته و پاراگرافدا نه بی. ئەمه نابێ. پرسته و پاراگراف دوو شتی جیاوازن. هەر له بهر ئەوهش ده بی نیشانه ی خال به ندی جیاوازیان هه بی. پرسته له واژه و دهسته واژه پیک دیت، پاراگرافیش له پرسته. که وابوو، ده توانین بلین که زۆر به ی هه ره زۆری پاراگرافه کان، ته نانه ت له پۆژنامه نووسی و نامه نووسینی ئیداریدا، زۆر تر له به ک پرسته پیکدیت و، هەر به و پێشه ش، ده بی زۆر تر له به ک خالی تیدابیت. به واتایه کی دیکه، پرسته کانی پاراگرافیک نابێ به بۆر له به کتر جیا بکرینه وه، به لکوو به خال (بۆ پرسته خه به رییه کان)، به نیشانه ی پرسیار (بۆ پرسته پرسیاریه کان) و به نیشانه ی سه رسورمان (بۆ پرسته سه رسامی و ئەمریه کان).

سه یه م، بۆ نووسینی ئەم گوتاره، گه راوینه ته وه بۆ چهند نامیلکه و وتار له سه ر خال به ندی له ده قی کوردیدا، چونکه پرومان وایه که هەر زمانیک تاییه تمه ندی خۆی هه یه و خال به ندی خۆشی ده بیت. بۆیه، بۆمان گرینگ بوو که بزاین رینومایه کانی خال به ندی کوردی چیان تیدا باس کراوه. به لام، ئەوه ده رکه وتوو که سه ره رای چه ندین هه ول و ته قه لا، ئیستاش ده قی نووسراوی کوردی خال به ندیه کی تا راده یه کیش یه کدهستی نییه. بێجگه له ئەوهش، خال به ندی زمانی نووسینی کوردی، وه کوو هه موو لایه نه کانی دیکه ی زمانه که، که وتوو ته ژیر کارتیکه ریی زمانه کانی دراوسپوه که ره نگه به شیوه ی جیاواز خال به ندی بکه ن. ئەوهش هۆیه کی تره بۆ یه کدهست نه بوونی خال به ندی له ده قی نووسراوی کوردیدا. له بهر ئەم هۆیانه، ئیمه سوو دیکی زۆرمان له سه رچاوه ئینگلیزییه کان وه رگرتوو. له کاتیکدا که قوتاییه کانی کوردستان رۆژ به رۆژ زۆر تر به ئینگلیزی ده خوینن، به قازانجی هه موو لایه ک ده بی که خال به ندی له نووسینی کوردیدا له ئەوه ی ئینگلیزی نزیک بیته وه، تا وه کوو قوتاییه کان تووشی سه رلیشیواوی نه بن و ناچار نه بن له پۆلیک (به کوردی) چه شته خال به ندیه ک فیر بن، به لام له پۆل و کۆرسی دیکه (به ئینگلیزی) جوړیکی دیکه فیر بن. هه ره ها، به لکوو، تا راده یه کی زۆر یه کدهست بوونی خال به ندی له ئینگلیزیدا کارتیکه ریی هه بی له سه ر یه کدهست بوونی خال به ندی

له کوردیدا (۳).

یادداشت

(۱) ئەم چەند دێرە وەک دیارە راست وەکوو خۆیان لە سەرچاوهوه کۆپی کراون.

(۲) ئەوهی راستی بێ دەتوانین بلین ئەمە ههله ییکی زهقه که به جیی گیوممه به شیوهی « یاخود » کهوانه () به کار بهینریت و به زوری ئەم ههله به له پری هەندئ نووسین له زمانی عەرەبیدا کهوتونه نیو نووسینی هەندئ نووسەری کوردیشەوه. دیارترین جیاوازیی ئەم دوو نیشانه له حالهتی به کار هینزانی ئاسایدا ئەوهیه که هەرچی له نیو کهوان بیت دهکری نهخویندریتهوه و هیچ زیان له دهق و ناوهروکی رسته که ناکهوی؛ کهچی هەرچی له نیو گیوممه بیت بهشیکه له لایهنی ریزمانی و واتایی رسته که و ئەگەر نهخویندریتهوه ناتهواو دهبی.

(۳) تکایه رهخنه و پیشنیاره کانتان بگهیهنن به د. پەخشان ساپیر، له بهشی کوردی، یان دهتوانن بۆ ئیمهیلی نووسەر بیاننیرن.

** ** *

پیزانین: سپاسی هه موو ئەو به ریزانه دهکهین که به ئەم نامیلکه یه دا چوونه تهوه. بۆچوون و پیشنیاره کانیا نامیلکه که یان دهوله مندتر کرد. به پیی ریزبهندی ئەلفوبی، ئەو به ریزانه بریتین له: د. رهحیم سورخی، د. رهشید کرمانج، د. قهیس کاکل، مامۆستا عهبدو لخالق یه عقووبی، مامۆستا ههندرین، مامۆستا هیوا عهساف، مامۆستا هیدی (ج. ح.).

سه رچاوه كان

باپير، كاميل (١٩٨٢). «خالبه ندى بو رينووسى كوردى». گؤڤارى كۆرى زانبارى عيراق (به شى كوردى). ژوماره ١٠، به غدا: كۆرى زانبارى عيراق. خه ليل جاف، زريان (١٣/٥/٢٠١١). «ئامانج و جۆره كانى خالبه ندى له رينووسى كورديدا». خه بات، ژماره ٣٧٧١، ل. ١٢.

دزه يى، رۆژگار ساپير (٢٠١٠). «خالبه ندى ئامانج و جۆره كانى له رينووسى كورديدا». زماناسى، ژماره ٦، ل. ٦٥-٧٦.

راسپارده كانى كۆنفرانسى به ره و رينووسى يه كگرتووى كوردى (٢٠٠٩). ئە كادىمىاى كوردى رۆژانى ١٢/٤ و ٩/٨ ي ٢٠٠٩ له ههولير سازى كردوو. ههولير: ئە كادىماى كوردى.

سيوه يلى، ريووار و سيروانى، موسليح (٢٠٠١). خالبه ندى پراكتيكي. ههولير: [؟].

شيوخوليسلامى، جه عفر (١٩٨٤). «خالبه ندى». سروه. ژوماره ٢، ل. ١٠-١١.

عومه ر، موحسين ئە حمهد (٢٠١٠). «خالبه ندى، فهره ننگى زاراوه ي ئە ده بى». رامان، ژماره ١٦٠، ل. ١٥٧-١٥٨.

Punctuation matters: Advice on punctuation for .Kirkman, J (٢٠٠٦). scientific and technical writing. Routledge

The Canadian press stylebook: A .Tasko, P. & Canadian Press (٢٠٠٦). guide for writing and editing. Canadian Press